

**NORSKE
LAKSEELVER**

Organisasjon for forvaltningslag i
vassdrag med laks og sjøørret

Levert elektronisk til
nve@nve.no

Postadresse: Postboks 9354 Grønland
N-0135 Oslo
Kontoradresse: Hollendergata 5, Oslo
Telefon: 22 05 48 70
E-post: post@lakseelver.no
Org nr: 971281693
Bankkonto: 8101 05 37886
Nettside: www.lakseelver.no

deres ref: 20224740-3

vår ref: 08-2023

Oslo, 28.3.2023

Høringsinnspill til søknad om midlertidig fravik fra manøvreringsreglement – Åbjøravassdraget, Bindal kommune i Nordland

Norske Lakseelver fraråder ut fra fiskefaglige vurderinger at NTE får midlertidig tillatelse til å fravike manøvreringsreglementet for Åbjøravassdraget som omsøkt. Vi er bekymret for at reduksjonen av vannføringen i juli-september igjen vil øke ungfiskdødeligheten som følge av PKD. Slipp av vann om vinteren vil trolig føre til en begrenset økning produksjonen av ungfisk, men vi mener at det er en reell risiko for at forventet økt dødelighet om sommeren vil overskride forventet økt overlevelse om vinteren.

Vi viser også til Åbjøravassdragets elveeierlag sin høringsuttalelse og støtter deres anbefaling om å ikke ta søknaden til følge med mindre det settes bedre vilkår enn det som er skissert i søknaden fra NTE.

Vi viser til begrenset høring av søknad om midlertidig fravik fra manøvreringsreglementet for Åbjøravassdraget i Bindal kommune i Nordland. NTE energi søker om et endret minstevannføringslipp i en prøveperiode over tre år. Det foreslås et minstevannføringslipp i vinterperioden 15.12 – 15.04 med et fastslipp på 0,5 m³/s fra Kalvatn, og et minstevannføringslipp i sommerperioden 15.07 – 15.09. For denne perioden skal det tappes tilstrekkelig med vann fra Kalvatn slik at vannføringen ved nytt målepunkt Mensfossen i Åbjøra, utgjør minst 3 m³/s.

Norske Lakseelvers innspill

Åbjøravassdraget er gitt høyeste prioritet i NVE og Miljødirektoratets nasjonale gjennomgang av kraftverkskonsesjoner som kan revideres innen 2022. Bindal kommune sendte den 18.10.2021 inn krav om vilkårsrevisjon for Åbjøravassdraget, der kommunen ber NVE om å se på manøvreringsreglementet i sin helhet, slik at nødvendige tiltak, som minstevannføring over hele året, settes inn og får de virkninger som er tilsiktet ved en slik revisjon av konsesjonsvilkårene. Med bakgrunn i dette antar vi at en vilkårsrevisjon for Åbjøravassdraget er relativt nært forestående, og vi mener derfor at en søknad om en endring av manøvreringsreglementet kommer på et noe ubeleilig tidspunkt.

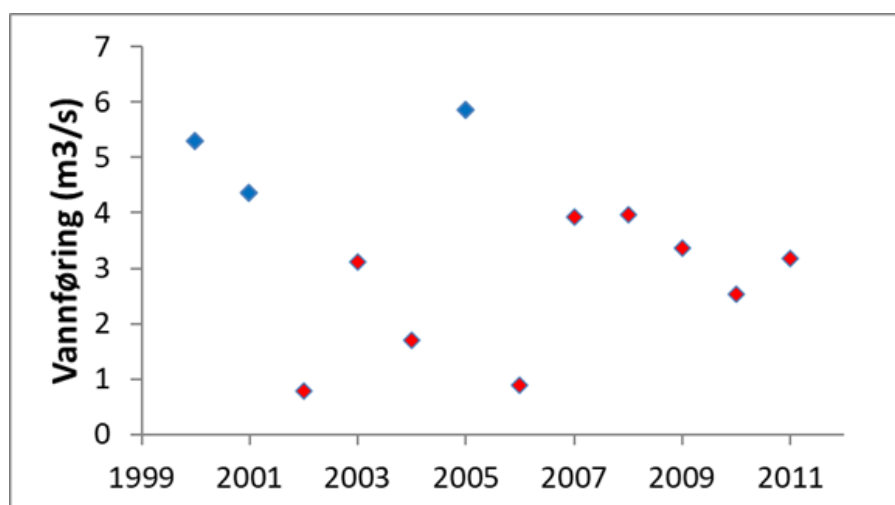
Åbjøravassdraget er i regional plan for vannforvaltning for Nordland og Jan Mayen oppført på vedlegg 2 med miljømål som kan innebære krafttap. Både Åbjøra og Åelva er i Vann-nett klassifisert i *moderat økologisk tilstand* grunnet påvirkninger fra vannkraft, bestandsvurderinger av fisk som kvalitetselement og introduserte sykdommer (PKD). Det er derfor behov for tiltak for å nå fastsatte miljømål for vassdraget, og minstevannføring/miljøbasert vannføring ligger inne som foreslått tiltak. I vannregionen er vassdraget gitt høy prioritet for revisjon i nåværende planperiode, og miljømålene i Åbjøra og Åelva skal være nådd innen 2033.

Dersom vi ser på reguleringen av Åbjøravassdraget, er det to forhold som utpeker seg som svært viktige, men som vi mener ikke kan ses under ett i behandlingen av NTE sin søknad om et endret minstevannføringsregime. Det er 1) gjeldende krav om sommervannføring på 7 m³/s i perioden 1.7 til 15. 9, og 2) slipp av en begrenset minstevannføring om vinteren for å øke produksjonen av ungfisk.

Det er gitt to konsesjoner i forbindelse med regulering av Åbjøravassdraget. Den første konsesjonen, kgl.res. 4. juni 1976, ga tillatelse til regulering og overføring av 24,7 % (130,1 km²) av nedbørfeltet til Kolsvik kraftverk, med oppstart i 1980. Den andre konsesjonen, kgl.res. 15. desember 2000, ga tillatelse til overføring av ytterligere 0,6 % (3,4 km²) av totalnedbørfeltet, med oppstart november 2001. I alt resulterte de to konsesjonene til at vannføringen på årsbasis i Åelva ble redusert med 54 %. Konsesjonen fra 2000 medførte overføring av en høytliggende del av nedbørfeltet. Dette nedbørfeltet utgjorde 1,5 % av restfeltet etter overføring gitt ved den første konsesjonen.

I august 2002, første sommer etter at konsesjonen fra 2000 var iverksatt, oppsto momentan massedød av laks- og ørretunger i Åelva. Dette fenomenet gjentok seg hver sensommer (august) til og med 2011, men med unntak av 2005. Denne uventede og store dødeligheten på ungfisk, endte med at NVE i september 2012 sendt en innstilling til OED om endring av konsesjonsvilkår. Det var grunnlag for å hevde at dødeligheten skyldtes en uforutsett konsekvens av overføring av 1,5 % av restfeltet etter 1976-konsesjonen. Hverken konsesjonen fra 1976 eller 2000 hadde krav om minstevannføring på noen vassdragsavsnitt. Ved kgl.res. 7. november 2014 ble det satt krav om at vannføring ut fra Åbjørvatn i perioden 1. juli til 15. september så langt som mulig ikke skal underskride 7 m³/s.

Minstevannføringskravet på 7 m³/s var basert på data fra kontinuerlig registrering av vannføring i Åelva nedstrøms Åbjørvatn i mange tiår. I perioden 2002-2011 foretok representanter fra elveeierlaget jevnlig inspeksjoner etter døde fiskeunger. Det viste seg at august var den måneden hvor høy dødelighet først ble observert. Dette utelukker ikke at det også kan være dødelighet på et tidligere tidspunkt, men da av mindre omfang. Siden det eksisterer daglige vannføringsregistreringer, kan tidspunkt for høy dødelighet korreleres med vannføring. Oversikten viser klart at det skjer noe markant når vannføringen i juli-august er under 4 m³/s (figur 1). Da oppstår det massedød. Året 2005 er svært viktig. Da var minste vannføring i juli-august ca. 6 m³/s og ingen fiskedød ble observert. Disse observasjonene gir derfor et meget godt grunnlag for å hevde at det er en nedre terskelverdi i vannføringen som forhindrer ungfiskdød som er knyttet til PKD. Om grensen er på 4, 5 eller 6 m³/s, sier observasjonene ingenting om. Men jo høyere vannføring jo større er sannsynligheten for å unngå dødelighet som følge av PKD.

Figur 1. Minste vannføring i juli-august før registrert massedød av ungfisk av laks og ørret (røde symboler). Blå symboler er laveste vannføring i juli-august uten at fiskedød er registrert. Årene 2000 og 2001 er før konsesjonen fra 2000 var iverksatt.

Som en konsekvens av den fiskedødeligheten som oppsto etter 2000-konsesjonen, benyttet OED seg for første gang av retten som ligger i siste punkt i kgl.res. om at Kongen kan fastsette de endringer i manøvreringsreglementet som er nødvendig for å avbøte de skadelige virkningene som konsesjonen har medført. Det er en forutsetning at de skadelige virkningene ikke var vurdert eller forutsett på annen måte under konsesjonsbehandlingen. Den momentane fiskedød som oppsto i Åelva høsten 2002 var uforutsett, og ble knyttet til 2000-konsesjonen, siden massedød av ungfisk ikke tidligere var dokumentert.

Et arrangement for slipp av minstevannføring var på plass i juni 2019, men det oppsto raskt havari i denne installasjonen. I begynnelsen av august var feilen rettet, men i 2019 var vannføringen nede i 5,4 m³/s i konsesjonsperioden, og det ble igjen registrert døde laks- og ørretunger. Som en reaksjon på denne hendelsen fattet NVE den 6.1.2020 vedtak om overtredelsesgebyr på kr. 500 000 for brudd på manøvreringsreglementet. Vi mener at den strenge reaksjonen som ble gitt den gang understreker viktigheten av å opprettholde kravet om minstevannføring på 7 m³/s, og at denne konsesjonen ikke kan endres.

Denne historikken mener vi er av vital betydning i denne saken. Økt vannføring om vinteren vil bidra til å øke produksjonen av ungfisk, jf. vurderinger i NINA-rapport 233, da lav vintervannføring påviselig er en flaskehals og en begrensende faktor for ungfiskproduksjon. Men på den andre siden er den økte vannføringen i juli-september som 2014-konsesjonen setter krav om, et tiltak som skal sikre at massedød som følge av PKD ikke forekommer. Konsekvensene av vannføring om vinteren og om sommeren har sammenheng i en bestandsbetraktning; økt vannføring om sommeren gjør at flere ungfisk møter vinteren, og dersom vannføringen om vinteren økes, vil det med stor sannsynlighet resultere i en større gevinst av sommervannføringen på ungfisknivået. Når det nå er foreslått å redusere sommervannføringen med 57 % ned til 3 m³/s, strider dette mot argumentet for at vannføringen skulle økes til 7m³/s for å *redusere* ungfiskdødelighet. All kunnskap om ungfiskdød og vannføring i Åelva tilsier at en reduksjon i vannføringen satt i kgl.res. 7. november 2014, vil føre til økt PKD-dødelighet.

I søknadens vedlagte dokumentasjon og underlagsmateriale vises det til utbrudd av PKD de aller fleste år, men det går ikke klart frem av Sweco sin rapport hvorvidt dette er vurderinger som baserer seg på resultater av ungfiskundersøkelser, påvist PKD gjennom prøver, eller om det dreier seg om tilfeller av *observert* høy dødelighet på yngel og ungfisk forårsaket av PKD-utbrudd. Som nevnt over, utførte elveeierlaget jevnlig inspeksjoner etter døde fiskeunger for å avdekke det som må betegnes som unormalt høy dødelighet i årene etter 2000-konsesjonen trådte i kraft. Fiskedødelighet er fremdeles høyst relevant i denne saken, for å kunne si noe om effekten av konsesjonsendringen som ble gjort i 2014. Norske Lakseelver har derfor vært i kontakt med flere personer med nær tilknytning til vassdraget. Det er ingen som kan melde om dødelighet på ungfisk av laks og ørret i samme omfang og karakter som det som oppsto i årene 2002-2011. Unntaket er enkelteperioder med lav vannføring (< 7m³/s) kombinert med høy vanntemperatur. I august 2019 opptrådte som kjent en slik hendelse hvor vannstanden var nede i 5,4 m³/s i konsesjonsperioden, og det ble observert dødelighet på både ungfisk og voksen fisk i elva. Den observerte dødeligheten var trolig et resultat av PKD-utbrudd, men vi kan også anta at andre miljøfaktorer som høy vanntemperatur, lite oksygen, økt konkurranse om egnede standplasser i elva og stress kan ha vært medvirkende årsaker.

Målepunkt og foreslått minstevannføring vinter

Norske Lakseelver støtter Åbjøravassdragets elveeierlag sine vurderinger rundt en eventuell endret plassering av målepunkt. Vi mener at det er hensiktsmessig at målepunktet fanger opp minstevannføring på hele den anadrome strekningen i vassdraget. Urdfossen fremstår derfor som et godt begrunnet alternativ til målepunkt, både av topografiske og biologiske hensyn.

NTEs forslag til minstevannføring sommer og vinter mener vi er utilstrekkelig utredet i søknaden. Minstevannføringen om sommeren på 7m³/s er etter vår mening helt nødvendig for å redusere

risikoen for PKD-utbrudd, og vi er kritiske til en reduksjon av denne med nesten 60%. Foreslått minstevannføringslipp i perioden 15.12-15.4 har også tydelige svakheter, da det i praksis vil kunne medføre en reell fare for lav vannføring, stranding og innfrysing av rogn i tidsrommet 15.9 -15.12 (overgangsperioden fra minstevannføring sommer til minstevannføring vinter). Vi er også usikre på hvilke vurderinger som ligger til grunn når det i rapporten opplyses om at 0,5 m³/s vil være tilstrekkelig minstevannføring om vinteren mens 0,3 m³/s er for lavt og 1,5 m³/s er høyere enn nødvendig. Vi kan ikke se at det er gjort noen undersøkelser av vanddekt areal på ulike vannføringer som underbygger foreslått minstevannføring.

Dersom hensikten med denne søknaden er å øke overlevelsen på ungfisk om vinteren og samtidig skaffe et bedre kunnskapsgrunnlag frem mot en vilkårsrevisjon, har konsesjonæren full anledning til å gjøre dette uten at det krever fravik fra manøvreringsreglementet. Vi oppfordrer derfor til at regulanten innfører et prøveregime for vannslipp om vinteren, hvor det også gjøres beregninger av vanddekt areal og ungfiskundersøkelser.

Krafttap og klimavann

NTE begrunner sin søknad med bl.a. et krafttap i perioden 2015 – 2021 på totalt 100 GWh totalt, eller rundt 15 GWh pr. år, basert på antall kubikk vann som er tappet til minstevannføring pr. år (13,3 mill. m³) til Åbjøravassdraget. Hovedtendensen i utvikling av nedbør i Nord-Norge de siste drøyt 100 år er at det har blitt våtere. Trenden er gjennomgående, men spesielt tydelig for de siste 20 årene¹. Vi viser videre til NVE rapport nr. 50 fra 2019 «Vannkraftverkene i Norge får mer tilsig». I rapporten slås det fast at klimaendringene gir mer nedbør til kraftverkene enn det tilsiget man tidligere har lagt til grunn. Dersom man sammenligner perioden 1961-1990 med 1989-2018, så har energitilsiget i region Helgeland økt med 10 %, og mot slutten av dette århundret så forventer man en ytterligere økning på 9%. Vi må anta at dette klimavannet bidrar til økt tilsig som kompenserer noe for regulantens krafttap som følge av vannslipp.

Trusselbildet for villaks

Atlantisk laks ble tatt inn på rødlista for arter i 2021 som *nær truet*, og i praksis betyr denne oppføringen at arten står i fare for å bli utryddet. En av tre atlantiske laks i verden er av norsk opphav, og den er derfor å betegne som en internasjonal ansvarsart. Innsiget av laks som returnerer til norske elver for å gyte er imidlertid mer enn halvert siden 1980-tallet. Dette skyldes menneskelig aktivitet og lavere generell overlevelse i sjøen. Rømt oppdrettslaks, lakselus og infeksjoner fra lakseoppdrett er vurdert som de største truslene mot villaks, men også vannkraft og fysiske inngrep er reelle trusler mot villaksbestandene². Elvevannmasser er en naturtype som er oppført på rødlista som *nær truet*, og vi mener at det er viktigere enn noensinne å bevare elveøkosystemer og laksens leveområder for å sikre god produksjon av smolt i elvene.

Sammenheng og konklusjon

Hensikten med den omsøkte endringen er å øke overlevelsen for ungfisk, samt å redusere behovet for samlet tapping av minstevannføring gjennom året. Det skal gjennomføres årlige ungfiskundersøkelser i Åbjøra og tellinger av voksen fisk. En prøveperiode på 3 år med alternativ minstevannføring er tenkt å skaffe til veie kunnskap knyttet til en fremtidig revisjon av konsesjonsvilkårene for Åbjøravassdraget.

Vi er bekymret for konsekvensene av en eventuell redusert minstevannføring om sommeren, da all kunnskap om ungfiskdød og vannføring i Åelva tilsier at en reduksjon i vannføringen satt i kgl.res. 7. november 2014, vil føre til økt PKD-dødelighet. Slik vi oppfatter søknaden vil et slipp av minstevannføring om vinteren gå på direkte bekostning av gjeldende minstevannføring om sommeren. Det kan vi på ingen måte støtte, da dette er to forhold som på hver sin måte er av stor betydning for produksjon av fisk i vassdraget. Vi er likevel enige i at slipp av minstevannføring om

¹ <https://www.met.no/vaer-og-klime/klime-siste-150-ar/regionale-kurver/nord-norge-siden-1900>

² Vitenskapelig råd for lakseforvaltning (2022). Status for norske laksebestander i 2022. Rapport fra Vitenskapelig råd for lakseforvaltning nr 17, 125 s.

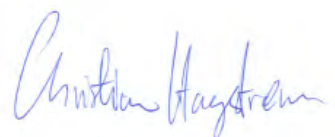
vinteren vil være viktig for å øke produksjonen av fisk i vassdraget. Mangel på minstevannføring og svært lav vannstand vinterstid er i dag en faktor som er vurdert til å påvirke ungfiskproduksjonen i sterk negativ retning. Det antatt at smoltproduksjonen i Åelva og Åbjøra er redusert med henholdsvis 35 og 40%³ som en konsekvens av lav vannføring om vinteren. Vår vurdering er imidlertid at det er for stor usikkerhet knyttet til virkningen av den foreslåtte minstevannføringen om vinteren på 0,5 m³/sek. Hvorvidt dette er et tilstrekkelig volum oppfatter vi som mangelfullt utredet.

Norske Lakseelvers vurdering er at en midlertidig endring av manøvreringsreglementet innebærer for stor, uønsket og unødvendig usikkerhet med tanke på eventuelle miljøforbedringer. Vi er i dette tilfellet negative til å gå inn i en prøveperiode med høy grad av usikkerhet og risiko, og vår oppfatning er at 3 år er et altfor kort tidsrom for å kunne måle effektene av en slik endring. Vår klare anbefaling er derfor at NTE sin søknad avslås og at det i stedet gjennomføres en vilkårsrevisjon i vassdraget, jf. vedtak i Bindal kommunestyre av 22.9.2021. En vilkårsrevisjon vil være viktig for å komme frem til den beste, miljøbaserte vannføringen i Åbjøravassdraget. Det er, slik vi ser det, avgjørende for å nå fastsatte miljømål i vannforskriftsarbeidet, bedre forholdene for laks og sjørøret, redusere faren for sykdomsutbrudd og for å ivareta andre viktige naturverdier i vassdraget, som ferskvannsdelta, ål og elvemusling.

Med vennlig hilsen

Torfinn Evensen
Generalsekretær
Norske Lakseelver

Christian Hagstrøm
Fagsjef vassdragsforvaltning
Norske Lakseelver

³ Forseth, T., Fjeldstad, H-P., Ugedal, O. & Sundt, H. 2007. Effekter av vassdragsregulering på smoltproduksjonen i Åbjøravassdraget - NINA Rapport 233. 87 s.

Kopi til

Åbjøravassdragets forvaltningslag v/ Kristoffer Gjertsen og Kristoffer Haavind
Miljødirektoratet
Statsforvalteren i Nordland
Nordland fylkeskommune
Bindal kommune